

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	19
Bölüm 1: Dayanışmanın Zincirlerini Çözmek, Karşılıklı Yardımlaşma ve Anarşizm <i>Dan Swain, Petr Urban, Catherine Malabou ve Petr Kouba</i>	21
Bölüm 2: Plastisitenin Politikası: Zincirlerin Olmadığı İşbirlikleri <i>Catherine Malabou</i>	42
KISIM I: “İŞBİRLİĞİ, YARDIMLAŞMA VE ONARMANIN İÇSEL BİR İLKESİ” – DAYANIŞMA VE PLASTİSİTE	
Bölüm 3: Gereklilik Olarak Dayanışma Özne, Yapı, Pratikler <i>Thomas Telios</i>	67
Bölüm 4: Karşılıklı Yardımlaşmayı Neler Önler? Travma ve Yıkıcı Plastisite Üzerine <i>Petr Kouba</i>	98
Bölüm 5: Plastisitenin Dinamikleri Mutlak Bilme ve Simpoiesis <i>Rasmus Sandnes Haukedal</i>	119
Bölüm 6: Beyin İçin Bakım Etiği Stirner, Malabou ve Foucault ile Nöroplastisite <i>Tim Elmo Feiten</i>	145
Bölüm 7: Materyalizmler, Eski ve Yeni Gilbert Simondon ve Catherine Malabou’da Bireyselleşme ve Anarşi <i>Arianne Conty</i>	175

**KISIM II: “HERKESİN HERKESE SAVAŞI DOĞA YASASI DEĞİL” –
KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA, ANARŞİZM VE
EVRİMSEL BİYOLOJİ**

Bölüm 8: Anarşist Dürtü İnsani ve İnsani Olmayan Bir Doğa Etmeni <i>Gearoid Brinn ve Georgina Butterfield</i>	207
Bölüm 9: Karşılıklı Yardımlaşma Teçhizatı Baştan Sona Plastisite <i>Eugene Kuchinov</i>	237
Bölüm: Dayanışma Karşılıklı Özgeçilicilik Değildir <i>Jonas Faria Costa</i>	263
Bölüm 11: Bencil Genler, Kötü Doğa Neo-Ateizmde Hıristiyanlıktan Yankılar <i>Ole Martin Sandberg</i>	288
Kısım III : “GÜNÜN SONUNDA SADECE BİZ VARIZ” – KARŞILIKLI YARDIMLAŞMANIN GERÇEKLİĞİ	
Bölüm 12: Plastik Karşılaşmalar Covid-19 ve Kanada’da İrksallaşma (Ortadan Kalkması) <i>Jade Crimson Rose Da Costa</i>	321
Bölüm 13: Müştereklerin Karşı Kamusalılığı – Zincirlerinden Çözölmüş Feminist Dayanışma <i>Ewa Majewska</i>	348
Bölüm 14: Prefigüratif Biyoloji Karşılıklı Yardımlaşma, Toplumsal Yeniden Üretim ve Plastisite <i>Dan Swain</i>	380
Dizin	409

Teşekkür

Editörler bu cilde katkıda bulunan herkese, 2018 yılında Prag'da yapılan Plastisite Politikaları Konferansı'na gelen katılımcılara ve kitabın üretilmesine yardımcı olmuş herkese teşekkürlerini sunar. Kitap Çek Bilimler Akademisi Felsefe Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği, Çek Bilimler Vakfı'nın (GACR) GA19-20031S hibe numaralı "Yeni bir Toplumsal Uyum Ontolojisine Doğru" adlı projenin sonuçlarından biridir.

Bölüm 1

Dayanışmanın Zincirlerini Çözmek, Karşılıklı Yardımlaşma ve Anarşizm

Dan Swain, Petr Urban,
Catherine Malabou ve Petr Kouba

Dayanışmayı, karşılıklı yardımlaşmayı ve anarşizmi düşünmek, nasıl birlikte yaşayabileceğimiz ve yaşadığımızla bunu nasıl farklı yapabileceğimizi düşündürmektedir. Karşılıklı yardımlaşma Peter Kropotkin'in meşhur ifadesinde evrimsel bir etmendir ama aynı zamanda eylemcilerin kriz zamanlarında giriştikleri bilinçli bir politik stratejidir. Biyoloji ve politikayı birleştiren bu tutum, ihtilaflara ve hatta mahcupiyete kaynaklık etse de yakın dönemin gelişmeleri yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Bu cilde katkıda bulunan yazılar, karşılıklı yardımlaşma fikrine duyulan ilgiyi yenilemeyi ve biyolojik iddiaların nasıl özcü kısıtlamalar gibi görünmeden politik projelere dahil edilebileceğini düşünmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla dayanışmanın ve karşılıklı yardımlaşmanın toplumsal yaşamımız için taşıdığı gerekliliğe işaret ederken onları sık sık içinde bulduğumuz biyolojik ve sembolik zincirlerden kurtarmayı amaçlamaktadır.

DÜZEN VE ANARŞİNİN BİRLİĞİ

Dili tersine çevirmek: Bu tanımları itibarıyla anarşist bir hareket olup “anarşistlere” tam da bu ismi veren şeydir. 1840'a kadar “anarşist”

terimi yalnızca yoksul, muhtaç veya isyancı kimseleri tanımlıyordu. Joseph Proudhon *Mülkiyet Nedir?* adlı eserinde bunu ilk kez olumlu bir manada kullanır. Genç bir muhatabı ile kendisi arasında geçen kısa bir diyalogu öyküleştirir:

“Peki! Demokrat mısın?” diye sorar genç adam – “Hayır.” – “Ne! Monarşi mi olsun isterdin.” – “Hayır.” – “Anayasacı mısın?” – “Tanrı korusun!” – “O hâlde bir aristokratsın?” – “Hiç de değil.” – “Karma hükümet mi istiyorsun?” – “Hiç olmasın.” – “Peki, nesen o hâlde?” – “Ben bir anarşistim.” “O! Seni anlıyorum; alaycılık yapıyorsun. Bu hükümete saldırı.” – “Katiyen hayır. Sana sadece ciddi ve üzerine düşündüğüm inancımın ne olduğunu söyledim. Düzenin sıkı bir dostu olsam da ben (terimin en güçlü anlamıyla) bir anarşistim” (Proudhon 1994, 205).

Bu yanıt, “anarşi”nin kaos olarak taşıdığı ilk anlamı eksiksiz bir semantik devrime, hatta yıkıma uğratmaktadır. Proudhon aynı zamanda “toplumun en mükemmel hâlinin, düzen ve anarşinin birliğinde bulunacağını” yazar (Agy.). Proudhon’dan itibaren anarşizm, sadece düzensizlikten farklı bir şeyi değil ona karşıt bir şeyi de adlandırmaya başlamıştır.

Hiç şüphe yok ki Proudhon, dayanışma kavramının da semantik bir dönüşümden geçtiğinin farkındaydı. Latince *solidus*’tan gelen Fransızca *solidaire* ismi, eskiden belli miktarda parayı ödünç almış kişi ile veren kişiyi birleştiren bağ olarak nitelendirilirdi. Diderot ve d’Alembert *Encyclopedie*’lerinde genel olarak “karşılıklı bağımlılığı” adlandırmak için “solidarite” terimini icat etmişlerdi. Yirmi-otuz yıl sonra, 19. yüzyılın başlarında “solidarite” çıkarlarla sorumlulukların birliğini, karşılıklı sorumluluğu tanımlamaya başladı. Politik anarşizmin semantik doğuşu gerçekleşmek üzereydi.

İşte bu kitap “düzen ve anarşinin birliğini” hâlâ canlı tutan ve özerk, öz örgütlü ve sorumluluk sahibi müşterek oluşumların yeni ve daha önce duyulmamış biçimlerini yaratan yolları keşfederek bu dilsel dönüşüm hareketlerini sürdürme niyetindedir. Ayrıca dayanışmanın borç, yükümlülük, görev veya suçluluk fikirlerinden özgürleştirilmesini radikalleştirmeyi hedeflemektedir. Bu, başlıktaki “dayanışmanın zincirlerini çözme” uyarısını açıklar niteliktedir. Eldeki cildi meydana getiren metinler, kendi yöntemleriyle hâlâ dayanışmayı farklı farklı (ontolojik, ahlaki, politik, ideolojik) bağımlılık biçimlerine hapseden *zincirleri kırmakla* meşguldür.

Başlıkta dayanışma ile anarşizm arasında köprü oluşturan “karşılıklı yardımlaşma”, onunla eşanlamlı olduğu gibi ondan farklı bir kavramdır. Peter Kropotkin’in 1902 tarihli *Karşılıklı Yardımlaşma: Evrimin Bir Faktörü*¹ adlı kitabında ortaya attığı “karşılıklı yardımlaşma” ilk olarak uç doğa koşullarıyla karşı karşıya gelen hayvanların kurduğu dayanışma ağlarına karşılık gelmektedir.

Kropotkin bu tür oluşumların önünü açan eğilimlerin insanlar arasında ne derece varlıklarını devam ettirdiklerini ve politik bir karşılıklı yardımlaşma kavramının geçerli olup olmadığını kendisine sorar. “Özgeçilik” olarak tanımlanan “yardımlaşmanın” uzun ve parlak bir analizini yaptıktan sonra bu soruların ikisine de olumlu yanıt verir. Anarşizm ve dayanışmanın karşılıklılık ile ilişkisi açıkça ortadadır: yataklık, özerklik ve liderliğin olmaması. Gelgelelim karşılıklı yardımlaşma, Kropotkin’in saptamasına göre anarşizm ve dayanışmanın zorunlu olarak kapsamadığı bir ilişki türünü de içerir: *Karşılıksızlık*. Kırılması gereken zincirlerden birisidir. Bu anlamda karşılıksızlık da “karşılıklılığın” dolaysız anlamını ciddi anlamda dönüştüren bir şeydir.

¹ Türkçesi *Karşılıklı Yardımlaşma: Evrimin Bir Faktörü* H. Deniz Güneri & Işık Ergüden, Kaos Yayınları, İstanbul: 2001.

Karşılıklı yardımlaşma meselesi filozoflar, biyologlar ve iktisatçılar arasında yoğun bir tartışma başlatmıştır. Bunu esas olarak kişinin, ödediği belli bir bedel karşılığında başkalarına fayda sağlayan özgeci davranışlara yönelme eğilimi olarak kavramaktadırlar. Biyologların büyük bir çoğunluğu, Kropotkin'in tersine özgeci davranışların gerçek hayatta gizli bir egoizm biçiminden ileri geldiği ve öz çıkarın gizli formları olduğu sonucuna varmıştır. Bu, biyolojik evrim açısından bakıldığında doğrudur ama ahlaki açıdan bakıldığında da geçerlidir. Dolayısıyla doğal özgeci davranışların tek olası türü hep karşılıklı olanlardır. Başkalarına yardımcı olmak ancak başkalarının da karşılığında yardım edeceğini bekleyerek sürdürüldüğünde olanaklıdır. Soydaş özgeciliği (bireyin soydaşlarını korumak için kendinden feda etmesi, çocuklarının genetik anlamda sağ kalma ve yeneden üreme olasılıklarını artırmaya dönük davranışlar) ve grup seçilimi (diğer grupların yok olması pahasına grubun korunması) özgeci davranışların en bilindik biçimleridir. Özgeciliğin biçimsel kalıbı sadece “kısasa kısas”tan ibarettir.

Özellikle “etkili özgecilik” olarak isimlendirilen ve önde gelen temsilcisinin Avustralyalı filozof Peter Singer olduğu felsefi, ahlaki ve pragmatik bir hareketin gelişimiyle işler yakın zamanda değişmiştir. Singer, “Eskiden kişinin akrabaları ve kendi grubuyla sınırlı olan özgeci dürtülerin, kendileri ve akrabalarının diğer gruplardan yalnızca birini oluşturduklarını, tarafsız bir açıdan bakıldığında diğerlerinden önemli olmadıklarını görebilen akıl sahibi yaratıklar tarafından daha geniş bir çevreyi kapsayacak şekilde geliştirilebileceğini” savunur. “Özgeciliğin akraba seçilimi, karşılıklılık ve grup seçilimi ile geçirdiği evrime bakan biyolojik teoriler, özgecilik çevresinin bu şekilde genişlemesini kabul edebilirlerse yabancılara dönük karşılıksız özgeciliğin varlığıyla uyumlu hâle getirilebilir” (Singer 2011, 134-135).

Yine de Kropotkin'in "etkili özgeciliğin" önemli ilkelerinden biri hâline gelmiş karşılıklı yardımlaşmayla ilgili görüşlerini bundan ayırmak gerekir. Singer ve etkili özgecilerin de doğruladığı gibi Kropotkin için bu, bağıшта bulunanların bilmedikleri ve hiç tanışmayacakları kişilere bir şeyler verme meselesi değildir. Anonimlik karşılıksızlığı sağlamanın tek yolu değildir. Anarşizm karşılıksız ilişkilerin eksiksiz bir farkındalık ve bilinirlik içinde inşa edilip beslenebileceğinin teyit edilmesidir. Kişi ve politik bir özne olarak kaybolmadan karşılığa dayalı olmak için de yardımlaşma için de karşılığını verme zorunluluğundan özgürleşmiş, yeni bir anlam kazandırma olasılığının önünü açmaktadır. Karşılıksızlık, politik özneliği ve politikaları tam olarak, biyoloji ve tarih arasındaki ilişkilere devrimci bir yerden bakarak kavramanın yeni bir yolunu bulmayı teşvik etmektedir. Kitabımız tüm bu semantik ve politik dönemeçlerin üzerinde durarak bağımsızlık ve topluluk, özerklik ve birlik, merkezî otoritenin yokluğu ve kolektif kuvvet arasında var olan *çapraz ilişkileri* keşfetmeye eğilmektedir.

Bu kitabı meydana getiren politik bağlamlar çeşitlidir: Devlet biçimlerinin krizi, her yerde demokrasinin önemini kaybetmesi, hükümetlerin yoksulları ve hastaları terk etmesi, sol partilerin sönmelenmesi, sosyal demokrasinin başarısızlığı, devlet sosyalizmi, parti biçimleri ve elbette pek çok bakımdan terk edilmişlik hissi ile politik ve toplumsal çaresizliği görünür kılan zorlu pandemi süreci.

Bu kitap öncesinde planlanmasına ve 2018'de Prag'da düzenlenen bir konferansın sonucunda ortaya çıkmasına rağmen pandemi ona taze bir aciliyet katmıştır. İlk aşamalarında pandemiyle ilgili felsefi analizlerin çoğu, devletin karantinalar ve kapatmalarla verdiği tepkilere odaklanmakta, özellikle biyo-politik kategoriler ve kavramlarla meseleye yaklaşılmakta ve polisin gücüyle olağanüstü koşullardaki yetkilerin artırılmasından duyulan korku öne çıkmaktaydı. Fakat bu

öykünün sadece bir tarafıydı. Çoğu örnekte insanlar devletten eyleme geçmesini talep etme, kendi önleyici tedbirlerini almada (bir tür “aşağıdan kapanma”) ve devletin karşılayamadığı ihtiyaçları giderecek ağlar kurmada devletlerden daha hızlı davrandılar (bkz. Cox 2020; Sitrin ve Sembrar 2020). Tesadüfen veya derin bir tarihsel ve kurumsal bellek sayesinde *karşılıklı yardımlaşma* terimi bu gruplar için popüler bir tanım hâline geldi. *New Yorker*'da yazan Jia Tolentino (2020) nasıl “karşılıklı yardımlaşma” ifadesinin “sosyal mesafe” ve “yayıma eğrisini düzleştirme” ile birlikte koronavirüs çağının sözlüğüne girdiğine dikkat çekiyordu. Gerçekten de biraz tezat içeren bir ifade olan “sosyal mesafe”nin yerine çok sayıda grup “fiziksel mesafe ve fakat sosyal dayanışma”da ısrar ediyordu. Elbette bu tür gruplar devlet ve hayırseverliğin mantığına direnmek arasında yol alırken çok sayıda güçlükle karşılaşmışlardı (bkz. Illner 2020, bölüm 9; Spade 2020) ve önlerine koydukları standartlara ne derece ulaştıkları bu kitabın kapsamı dışındadır (ancak onlardan birinin içeriden sunduğu bir değerlendirmeye de yer vermektedir). Bir yıl sonra aşının idaresi ve dağıtımına dönük talepler bir kez daha odak noktasını devletlerin üzerine kaydırmış gibi görünmektedir. Bu da ilk aşamalarda özöğütü girişimleri gölgede bırakma riskini taşımaktadır. Rebecca Solnit (2020, xv) şöyle bir gözlemede bulunmaktadır: “Kolektif felaketler aynı ölümlerle burun buruna gelinen bir deneyim veya bir bireyin kaybı veya ölümlerle sonuçlanması muhtemel bir hastalığa yakalanması gibi bizi uyandırdı ve kim olduğumuzu, kime güvenebileceğimizi, neyin önemli ve önemsiz olduğunu düşünmeye yöneltti. Şimdi mesele olağan şeyler geri dönerken uyanık kalmanın yolunu bulmak.” Belki de bu kitap, ileride ne yaşanırsa yaşansın, yeniden canlanmış karşılıklı yardımlaşmaların canlı tutulmasına ufak bir katkıda bulunur.